

Prava osoba s invaliditetom iz sustava socijalne skrbi u Hrvatskoj

Vusić, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:475827>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

MAJA VUSIĆ

PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM IZ SUSTAVA
SOCIJALNE SKRBI U HRVATSKOJ

ZAVRŠNI RAD

ZAGREB, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Maja Vusić

PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM IZ SUSTAVA SOCIJALNE
SKRBI U HRVATSKOJ
ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Marko Buljevac

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Naknade iz sustava socijalne skrbi namijenjene osobama s invaliditetom	2
2.1. <i>Zajamčena minimalna naknada</i>	2
2.2. <i>Naknada za ugroženog kupca energenata</i>	3
2.3. <i>Naknada za osobne potrebe</i>	4
2.4. <i>Jednokratna naknada</i>	5
2.5. <i>Naknada za redovito studiranje</i>	5
2.6. <i>Plaćanje troškova smještaja u učeničkom domu</i>	6
2.7. <i>Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja</i>	6
2.8. <i>Pravo na inkluzivni dodatak</i>	7
2.9. <i>Osvrt na socijalne naknade namijenjene osobama s invaliditetom</i>	8
3. Usluge iz sustava socijalne skrbi namijenjene osobama s invaliditetom	9
3.1. <i>Prva socijalna usluga</i>	9
3.2. <i>Usluga sveobuhvatne procjene i planiranja</i>	9
3.3. <i>Savjetovanje</i>	10
3.4. <i>Stručna procjena</i>	10
3.5. <i>Psihosocijalno savjetovanje</i>	10
3.6. <i>Socijalno mentorstvo</i>	11
3.7. <i>Psihosocijalna podrška</i>	11
3.8. <i>Rana razvojna podrška</i>	12
3.9. <i>Pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja</i>	15
3.10. <i>Pomoć u kući</i>	15
3.11. <i>Boravak</i>	16
3.12. <i>Organizirano stanovanje</i>	16
3.13. <i>Smještaj</i>	17
3.14. <i>Osvrt na socijalne usluge namijenjene osobama s invaliditetom</i>	18
4. Zaključak	19
5. Literatura	20

Prava osoba s invaliditetom iz sustava socijalne skrbi u Hrvatskoj

Sažetak:

Osobe s invaliditetom mogu ostvariti pravo na različite naknade i usluge iz sustava socijalne skrbi. Postupak za ostvarivanje prava i usluga te sadržaj i način obavljanja istih u Hrvatskoj uređuje Zakon o socijalnoj skrbi, što će biti prikazano u radu. Osim osoba s invaliditetom, sustav kao korisnike prava i usluga prepoznaje i djecu s teškoćama u razvoju te njihove obitelji. Rezultati istraživanja o njihovim iskustvima sa sustavom socijalne skrbi prikazani su u radu, kao i kritike različitih autora o pojedinim pravima.

Ključne riječi: osobe s invaliditetom; prava osoba s invaliditetom; prava u sustavu socijalne skrbi; usluge u sustavu socijalne skrbi

Rights of persons with disabilities in social care system in Croatia

Abstract:

Persons with disabilities can claim the right to various benefits and services from the social welfare system. The procedure for exercising these rights and services, as well as the content and manner of providing them in Croatia, is regulated by the Social Welfare Act, which will be presented in this paper. In addition to persons with disabilities, the system also recognizes children with developmental disabilities and their families as beneficiaries of rights and services. The research results regarding their experiences with the social welfare system are presented in the paper, as well as the critiques from various authors on specific rights.

Key words: persons with disabilities; rights of persons with disabilities; rights in social welfare system; services in social welfare system

Izjava o izvornosti

Ja, Maja Vusić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Maja Vusić

1. Uvod

Invaliditet kao pojam određen je različitim opisima i definicijama, a Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda, kao jedan od najvažnijih međunarodnih dokumenata za zaštitu prava i sloboda osoba s invaliditetom, navodi kako invaliditet nastaje kao rezultat međudjelovanja osoba s oštećenjima i prepreka proizašlih iz stajališta njihove okoline i prepreka koje postoje u okolišu, a te prepreke onemogućuju njihovo puno i djelotvorno sudjelovanje u društvu u izjednačenom položaju s drugim ljudima (Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN, MU, 6/2007., 5/2008.). Konvencija osobe s invaliditetom definira kao osobe kod kojih postoji dugotrajno tjelesno, mentalno, intelektualno ili osjetilno oštećenje, koje u međudjelovanju s različitim preprekama može sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima (Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN, MU, 6/2007., 5/2008., čl. 1.). Prema posljednjem Izvješću o osobama s invaliditetom (HZJZ, 2023.) u Hrvatskoj živi 657 791 osoba s invaliditetom, što čini otprilike 17% od ukupnog stanovništva. Kod osoba s invaliditetom Izvješće, prema Zakonu o registru osoba s invaliditetom, razlikuje više vrsta oštećenja, pri čemu su najbrojnije osobe s višestrukim oštećenjima, oštećenjima lokomotornog sustava i skupine u koju se ubrajaju oštećenjima drugih organa i organskih sustava, kromosopatije, prirodene anomalije i rijetke bolesti. Izvješće dalje kao vrste navodi mentalna oštećenja, oštećenja središnjeg živčanog sustava, oštećenja govorno-glasovne komunikacije, intelektualna oštećenja, oštećenja vida, oštećenja perifernog živčanog sustava, oštećenja sluha te, kao vrste najmanje prisutne u populaciji, poremećaji iz spektra autizma i gluhosljepoća. Podaci iz Izvješća dobiveni su iz Registra osoba s invaliditetom koji se u Hrvatskoj vodi od 2002. godine.

Hrvatska je 2007. godine potvrdila Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, što ju obvezuje da u vlastito zakonodavstvo implementira prava uređena Konvencijom, te između ostalog osigura i promiče puno ostvarenje svih ljudskih prava i sloboda osoba s invaliditetom bez diskriminacije na osnovi invaliditeta (Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN, MU, 6/2007., 5/2008.). Kao neka od općih načela Konvencija navodi poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije, slobodu osobnog izbora, neovisnost osobe, puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje osoba s invaliditetom u društvo, jednakost mogućnosti, poštivanje

razvojnih sposobnosti djece s teškoćama u razvoju i poštivanje prava djece s teškoćama u razvoju na očuvanje vlastitog identiteta. Djeca s teškoćama u razvoju su djeca kod koje je utvrđena jedna ili više teškoća u razvoju kao što su oštećenje sluha, vida, jezično-govorno-glasovne komunikacije, organa i organskih sustava, specifične teškoće u učenju, poremećaji u ponašanju, intelektualne teškoće ili teškoće mentalnog zdravlja (Leutar i Buljevac, 2020.). Ovisno o vrsti teškoće ili oštećenja, uz provođenje rehabilitacijskih programa, stručnu pomoć i podršku, neće svako dijete s teškoćama u razvoju u odrasloj dobi nužno biti osoba s invaliditetom i zato se razlikuju ta dva pojma.

Zakon o socijalnog skrbi prepoznaje osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju kao korisnike prava i usluga sustava socijalne skrbi (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju mogu ostvariti pravo na naknade iz sustava socijalne skrbi i to su zajamčena minimalna naknada, naknada za ugroženog kupca energenata, naknada za osobne potrebe, jednokratna naknada, naknada za redovito studiranje, plaćanje troškova smještaja u učeničkom domu, status roditelja njegovatelja ili njegovatelja te inkluzivni dodatak kao novo pravo. Od usluga, osobe s invaliditetom mogu ostvariti pravo na prvu socijalnu uslugu, uslugu sveobuhvatne procjene i planiranja, savjetovanje, stručnu procjenu, psihološko savjetovanje, socijalno mentorstvo, psihosocijalnu podršku, ranu razvojnu podršku, pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja, pomoć u kući, uslugu boravka, organiziranog stanovanja i smještaja. Naknade i usluge bit će opisane u nastavku, uz prikaz rezultata istraživanja o istima.

2. Naknade iz sustava socijalne skrbi namijenjene osobama s invaliditetom

2.1. Zajamčena minimalna naknada

Pravo na zajamčenu minimalnu naknadu priznaje se samcu ili kućanstvu za podmirenje osnovnih životnih potreba, pod uvjetom da ih nisu u mogućnosti zadovoljiti na drugi način propisan Zakonom o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 23.). Uvjeti su propisani člankom 24. istog Zakona prema kojima samac ili kućanstvo ostvaruje pravo ukoliko osnovne životne potrebe ne može podmiriti iz prihoda ostvarenih radom, prodajom ili najmom vlastitog poslovnog prostora ili kuće koju ne koristi za stanovanje, prodajom vlastitih pokretnina, ni prodajom ili najmom druge imovine koja ne služi za podmirenje osnovnih životnih potreba. U prihod se ne uračunavaju različite donacije i naknade, među kojima su ranije bili i doplatak za pomoć i njegu i osobna invalidnina, dok je to sada inkluzivni dodatak, što može biti od važnosti upravo za osobe s invaliditetom (Zakon o

socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 30.). Visina zajamčene minimalne naknade određuje se prema propisanom postotku osnovice koju određuje Vlada Republike Hrvatske i koja od 2024. godine iznosi 150,00 eura, umjesto 132,72 eura koliko je iznosila osnovica od 2022. godine. Iznos na koji je moguće ostvariti pravo varira po osobi od 70% do 135% osnovice, ovisno o različitim kriterijima kao što su sposobnost za rad i životna dob, živi li osoba sama ili u kućanstvu s drugima, radi li se o roditelju ili samohranom roditelju. Ukupan iznos naknade za kućanstvo ne može biti veći od 150% bruto iznosa minimalne plaće u Hrvatskoj (Zakon o socijalnoj skrbi, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023. čl. 27.).

Glavna kritika ove naknade je niska razina naknade i dugačko razdoblje primanja pomoći (Bežovan i sur., 2019.). Visina naknade ne usklađuje se s troškovima života, kako bi se uistinu podmirile sve osnovne životne materijalne potrebe, već ovisi isključivo o odluci Vlade. Babić (2022.) u analizi sustava minimalnog dohotka navodi kako je zbog niske naknade učinak smanjenja siromaštva ograničen. Prema godišnjem statističkom izvješću za 2022. godinu, pravo na zajamčenu minimalnu naknadu ostvarilo je 29 350 kućanstava, što uključuje samce i višečlana kućanstva (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.). Podaci iz Izvješća također prikazuju da više od jedne trećine korisnika naknadu prima pet ili više godina. Pravo na zajamčenu minimalnu naknadu u 2022. godini ostvarilo je 671 dijete s teškoćama u razvoju i 5 819 odraslih osoba s invaliditetom.

2.2. Naknada za ugroženog kupca energenata

Samac ili kućanstvo koje zadovoljava kriterije utvrđene zakonodavstvom koje regulira energetska sektor ima pravo na naknadu za ugroženog kupca energenata, ako je pojedinac ili obitelj koja je suočena s rizikom u vezi kupnje energenata (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl.43.). Pravo se priznaje na zahtjev samca ili predstavnika kućanstva Hrvatskom zavodu za socijalni rad koji donosi rješenje u kojem se korisniku koji ispunjava propisane uvjete utvrđuje status ugroženog kupca energenata, priznaje pravo na naknadu u određenom iznosu temeljem utvrđenog statusa i definira način na koji će se korisnik uključiti u podmirenje troškova energije ili kako će mu biti naknada za ugroženog kupca energenata biti isplaćena. Vlada Republike svake godine Uredbom propisuje mjesečni iznos naknade, načinu sudjelovanja u podmirenju troškova energenata korisnika naknade i postupanju Hrvatskog zavoda za socijalni rad, prema kojoj najveći iznos naknade iznosi 26,54 eura, a iznimno iznosi najviše do 70,00 eura mjesečno (Uredba o izmjenama Uredbe o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmirenju

troškova energenata korisnika naknade i postupanju Hrvatskog zavoda za socijalni rad, NN, 31/2023., čl.1.). U 2022. godini pravo na naknadu za ugroženog kupca energenata unutar kućanstva je ostvarilo 5 393 djece i 29 142 odrasle osobe s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.). Za osobe s invaliditetom važna je informacija da korisniku prava na osobnu invalidninu (kasnije prava na inkluzivni dodatak), koji istovremeno ima pravo i na zajamčenu minimalnu naknadu, nacionalnu naknadu za starije osobe, novčanu naknadu za nezaposlene hrvatske branitelje iz Domovinskog rata i članove njihovih obitelji ili novčanu naknadu za civilne stradalnike iz Domovinskog rata, pravo na naknadu za ugroženog kupca energenata može mu biti priznato samo po jednoj osnovi (Uredba o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmirenju troškova energenata korisnika naknade i postupanju Hrvatskog zavoda za socijalni rad, NN, 31/2022., čl.8.). Pojam ugroženog kupca i energetske siromaštva povezani su, ali različiti, te Preporuka o energetske siromaštva (Europska komisija, 2407/2023.) navodi kako mnoge države Europske unije, uključujući i Hrvatsku, još uvijek nisu definirale energetske siromaštvo i započele s njegovim sustavnim praćenjem, pa preporuča učiniti isto. Glavne indikacije energetske siromaštva su niski prihodi, visoki troškovi za energiju i niska energetska učinkovitost u kućanstvu. Ista Preporuka svrstava kućanstva s osobama s invaliditetom među kućanstva koja su u većem riziku od energetske siromaštva i njegovih učinaka.

2.3. Naknada za osobne potrebe

Pravo na naknadu za osobne potrebe priznaje se sljedećim skupinama korisnika: djetetu koje pohađa osnovnu školu, djetetu i mlađoj punoljetnoj osobi koja pohađa srednju školu, drugoj mlađoj punoljetnoj osobi, odrasloj osobi i starijoj osobi koja koristi pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja, ako vlastitim приходima nije u mogućnosti zadovoljiti osobne potrebe za vrijeme korištenja usluge smještaja ili organiziranog stanovanja (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl.44.). Iznos naknade za osobne potrebe priznaje se u postotku od osnovice koja za sve naknade, osim zajamčene minimalne naknade, iznosi 66,36 eura. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl.44.) djetetu koje pohađa osnovnu školu, odrasloj i starijoj osobi koja ostvaruje pravo na naknadu za osnovne potrebe priznaje se naknada u visini 50% osnovice (33,18 eura), dok dijete ili mlađa punoljetna osoba koja pohađa srednju školu ili mlađa punoljetna osoba ostvaruju pravo na naknadu u visini 70% osnovice (46,45 eura). Odluka o priznavanju prava na naknadu za osobne potrebe donosi se rješenjem o priznavanju prava na

uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja te se pravo priznaje s danom početka korištenja navedenih usluga, a prestaje s danom prestanka njihovog korištenja ili s danom kad su nastale promijenjene okolnosti i osoba više ne ispunjava uvjete za priznavanje prava. Naknadu je u 2022. godini ostvarilo 8 992 korisnika, od toga 5 621 osoba s invaliditetom i 312 djece s teškoćama u razvoju (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

2.4. Jednokratna naknada

Pravo na jednokratnu naknadu može se priznati samcu ili kućanstvu kako bi podmirili izvanredne troškove, zbog kojih nisu u mogućnosti podmiriti troškove osnovnih životnih potreba ili u drugim okolnostima trenutne nužde koju osoba ili kućanstvo ne može podmiriti (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl.45.). Primjer troškova radi kojih je moguće ostvariti pravo na jednokratnu naknadu je rođenje djeteta, smrt ili bolest člana obitelji, prirodne nepogode, opremanje kućanstva osnovnim predmetima, kupnja nužne obuće ili odjeće, u slučaju trenutne nužde koja ne može biti zadovoljena kroz uobičajene usluge smještaja ili organiziranog stanovanja, korisniku takvih usluga može biti dodijeljena ova nadoknada ili u drugim sličnim situacijama. Maksimalni iznos priznatih jednokratnih naknada u jednoj kalendarskoj godini može biti do 500% osnovice za samca (331,81 eura) ili 700% osnovice za kućanstvo (464,53 eura), dok se u osobito opravdanim slučajevima korisniku jednom godišnje može priznati pravo na jednokratnu naknadu u iznosu 1327,23 eura (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 46.). Osim u novčanom obliku, naknada se može priznati i u naravi, ako Zavod za socijalni rad utvrdi da postoji mogućnost da se naknada neće iskoristiti namjenski. U situaciji da im je bila potrebna i priznata jednokratna naknada, u 2022. godini zateklo se 62 225 osoba, od toga 9 867 osoba s invaliditetom i 1 012 djece s teškoćama u razvoju (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

2.5. Naknada za redovito studiranje

Pravo na naknadu za redovito studiranje priznaje se korisniku prava na uslugu organiziranog stanovanja ili smještaja za vrijeme redovitog studiranja, neovisno ima li korisnik status redovitog ili izvanrednog studenta ili pohađa li sveučilišni ili stručni studij (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 48.). Pravo se priznaje i u slučaju mirovanja studentskih obveza za vrijeme služenja vojnog roka, dulje bolesti, trudnoće i do godinu dana života djeteta te u drugim opravdanim slučajevima prekida studija. Naknadu za redovito studiranje korisnik može primati najdulje do 26. godine života i bez provjere

njegova imovinskog stanja. Visina naknade je 400% osnovice, odnosno 265,45 eura mjesečno. Pravo na naknadu su u 2022. godini ostvarile 72 osobe, od čega 27 osoba s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

2.6. Plaćanje troškova smještaja u učeničkom domu

Korisnik plaćanja troškova smještaja u učeničkom domu može biti dijete ili mlađa punoljetna osoba koja je polaznik srednje škole, ako je slabijeg imovinskog stanja i nije član kućanstva koje koristi pravo na zajamčenu minimalnu naknadu, te ako je smješten u udomiteljskoj obitelji, a pohađa srednju školu koja nije u mjestu prebivališta udomitelja (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 49.). Troškove smještaja plaća Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Prema kriterijima slabijeg imovinskog stanja, koje pravilnikom propisuje ministar, učenik ostvaruje ovo pravo ako ukupni prihod po članu kućanstva djeteta u prethodna tri mjeseca ne prelazi 70% proračunske osnovice, pri čemu se ukupni prihod umanjuje za iznos rate stambenog kredita za kuću ili stan u kojoj obitelj živi ili za iznos najamnine za kuću ili stan u kojoj obitelj živi (Pravilnik o kriterijima slabijeg imovnog stanja polaznika srednje škole radi plaćanja troškova smještaja u učeničkom domu, NN, 103/2022., čl. 3.) U 2021. godini pravo na naknadu ostvarilo je 12 osoba s invaliditetom, a 32 osobe ukupno u Republici Hrvatskoj (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022.), dok Izvješće za 2022. godinu navodi nepotpune podatke vezano uz ostvarivanje ovog prava.

2.7. Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja

Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja priznaje se za njegu djeteta s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom koja je potpuno ovisna o pomoći i njezi drugih (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 61.). Ova osoba zahtijeva specifičnu njegu koja uključuje medicinsko-tehničke zahvate, a roditelj ili njegovatelj je osposobljen za to prema preporuci liječnika. Osoba može biti potpuno nepokretna, koristiti ortopedska pomagala, imati poremećaj autističnog spektra četvrtog stupnja ili više vrsta oštećenja četvrtog stupnja (tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih), što je čini potpuno ovisnom o pomoći i njezi drugih u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba. Pravo na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja može steći roditelj djeteta s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom ili druga osoba koju navodi Zakon o socijalnoj skrbi ukoliko ispunjava uvjete određene istim Zakonom (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.), a to su da je osoba punoljetna, poslovno sposobna, nije lišena roditeljske skrbi, prema psihofizičkim sposobnostima može pružati potrebnu njegu i pomoć te pruža njegu, živi zajedno s djetetom s

teškoćama u razvoju ili osobom s invaliditetom i prebivalište im je na istoj adresi te je osposobljena za pružanje specifične njege djeteta s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom izvođenjem potrebnih medicinsko-tehničkih zahvata. Ako je u obitelji dvoje ili više djece s teškoćama u razvoju, pravo na status roditelja njegovatelja mogu ostvariti oba roditelja. Pravo na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja ne može se priznati, ako je dijete s teškoćama u razvoju ili osoba s invaliditetom ostvaruje pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja, ako je dijete s teškoćama u razvoju ili osoba s invaliditetom korisnik usluge cjelodnevnog boravka, ako roditelji koriste roditeljski, roditeljski ili posvojiteljski dopust za isto dijete, ako je roditelju ili drugoj osobi izrečena mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, ako kod roditelja ili druge osobe postoji zapreka iz članka 261., stavak 1., iz Zakona o socijalnoj skrbi ili ako osobe iz članka 61. istog Zakona imaju sklopljen ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 64., st. 4.). Iznos naknade za roditelja njegovatelja ili njegovatelja računa se u postotku od osnovice prema članku 22., stavku 2. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.) i iznosi 1000% osnovice (663,62 eura). Ako se dijete s teškoćama u razvoju ili osoba s invaliditetom, zbog zdravstvenog stanja, ne mogu uključiti u programe i usluge u zajednici, roditelj njegovatelj ili njegovatelj imaju pravo na naknadu u iznosu od 1200% osnovice (796,32 eura). Roditelj njegovatelj koji samostalno njeguje dvoje ili više djece s teškoćama u razvoju ili o osobi s invaliditetom ima pravo na naknadu koja iznosi 1500% osnovice (995,40 eura). Uz to, prava iz mirovinskog osiguranja, obveznog zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti, kao zaposlena osoba prema posebnim propisima (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Zakon o socijalnoj skrbi također predviđa odmor u trajanju od četiri tjedna koji roditelj njegovatelj ili njegovatelj može koristiti. Roditelj njegovatelj ili njegovatelj ima pravo na naknadu i za vrijeme tog odmora i za vrijeme privremene nesposobnosti za pružanje njege koja traje do dva mjeseca, a kada se djetetu s teškoćama u razvoju ili osobi s invaliditetom može priznati pravo na uslugu smještaja. Pravo na status roditelja njegovatelja u 2022. godini ostvarilo je 4 883 korisnika, a pravo na status njegovatelja ostvarilo je 682 korisnika (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

2.8. Pravo na inkluzivni datak

Veća promjena u ostvarivanju prava za osobe s invaliditetom iz sustava socijalne skrbi, ali i nekih drugih sustava nastupila je zakonskim promjenama koje su na snazi od početka 2024. godine. U prethodnom razdoblju osobe s invaliditetom mogle su ostvariti pravo na osobnu

invalidninu ili pravo na doplatak za pomoć i njegu, ako su ispunjavale propisane uvjete. Pravo na osobnu invalidninu bila je naknada specifično namijenjena djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom kod kojih je utvrđen četvrti stupanj invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti, te je prije ukidanja visina naknade bila 232,26 eura. Pravo na doplatak za pomoć i njegu mogle su ostvariti osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju prema propisima Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023). Pravo se priznavalo u punom opsegu za utvrđen treći stupanj težine invaliditeta ili smanjenom opsegu za drugi stupanj težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti, ovisno o potrebi za pomoći i njegom druge osobe. Iznos naknade iznosio je 79,63 eura, a u smanjenom opsegu 55,74 eura. Radi se o naknadama koje su ukinute i više se ne mogu ostvariti prema Zakonu o socijalnoj skrbi, kako bi od 2024. godine bilo moguće ostvariti pravo na inkluzivni dodatak koji zamjenjuje nekoliko različitih prava, i ove prije spomenuta i pojedina prava iz drugih sustava, a uređuje se Zakonom o inkluzivnom dodatku. Inkluzivni dodatak je novčana naknada namijenjena osobi s invaliditetom kako bi osoba prevladala prepreke koje mogu sprječavati njezino puno, učinkovito i ravnopravno sudjelovanje u društvu (Zakon o inkluzivnom dodatku, NN, 156/2023., čl. 5., st. 1.). Osnovicu za izračun naknade određuje Vlada, te iznosi 120,00 eura (Odluka o osnovici za izračun iznosa inkluzivnog dodatka, NN, 5/2024.). Za ostvarivanje različitih prava, koja sad zamjenjuje pravo na inkluzivni dodatak, korisnici su morali obaviti vještačenja za utvrđivanje težine invaliditeta za svaki sustav zasebno, dok je sada proces pojednostavljen i obavlja se samo jedno vještačenje. Zakonom o inkluzivnom dodatku određuje se iznos naknade određuje prema razini potpore, dok razinu potpore utvrđuje Zavod za socijalni rad na temelju nalaza i mišljenja Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, koji utvrđuje vrstu i težinu invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti. Inkluzivni dodatak za prvu razinu potpore iznosi 600% osnovice (720,00 eura), za drugu razinu potpore 400% osnovice (480,00 eura), za treću razinu potpore 360% osnovice (432,00 eura), za četvrtu razinu potpore 135% osnovice (162,00 eura) i za petu razinu potpore 115% osnovice (138,00 eura) (Zakon o inkluzivnom dodatku, NN, 156/2023., čl. 11.).

2.9. Osvrt na socijalne naknade namijenjene osobama s invaliditetom

Kod naknada iz sustava socijalne skrbi, razlikuju se naknade opće pomoći, kao što su zajamčena minimalna naknada, jednokratna naknada, te naknade kategorijalne pomoći, kao što su status roditelja njegovatelja i njegovatelja ili inkluzivni dodatak (Bežovan i sur., 2019.). Naknade opće pomoći namijenjene su svim građanima koji ne uspijevaju podmiriti osnovne životne potrebe,

dok su kategorijalne naknade namijenjene specifičnim skupinama korisnika, što mogu biti osobe s invaliditetom. Istraživanja najčešće analiziraju zajamčenu minimalnu naknadu, kao najvažniji program opće pomoći. U radu je već spomenuta glavna kritika ove naknade, a to je niska razina osnovice koja se ne usklađuje s troškovima života, pa iznosom naknade korisnici ne uspijevaju pokriti osnovne životne troškove, čak ni u kombinaciji s drugim naknadama iz sustava (Podobnik i Ilijaš, 2020.). Iznos naknade inkluzivnog dodatka za osobe s invaliditetom izdašniji je od iznosa naknade prijašnjeg prava na osobnu invalidninu i doplatka za pomoć i njegu, što je pozitivan pomak nakon dugo vremena. Siromaštvo je istovremeno uzrok i posljedica invaliditeta, te zajedno povećavaju socijalnu isključenost i vulnerabilnost osoba s invaliditetom (Leutar i Buljevac, 2020.). UN (2015., prema Leutar i Buljevac, 2020.) navodi da osobe s invaliditetom češće žive u nižim socioekonomskim uvjetima, što ovdje поближе označava povećani rizik od siromaštva, otežani pristup obrazovanju i zapošljavanju. Europska komisija (2015., prema Podobnik i Ilijaš, 2020.) na mjere radne aktivacije u Hrvatskoj daje kritiku kako su više fokusirani na mlade i visoko obrazovane osobe koje su lakše zapošljive, dok za neke druge kategorije nezaposlenih nedostaje kvalitetnih programa. Ostvarivanje prihoda zaposlenjem svakako bi bilo od značaja za podmirenje materijalnih životnih potreba za osobe s invaliditetom.

3. Usluge iz sustava socijalne skrbi namijenjene osobama s invaliditetom

3.1. Prva socijalna usluga

Prva socijalna usluga obuhvaća inicijalni razgovor, informiranje korisnika o pravima i pružateljima usluga, primjenu instrumenata za procjenu općih rizika za dobrobit djeteta te iniciranje žurnih intervencija u slučaju ugrožene sigurnosti i/ili osnovnih životnih potreba korisnika. Uslugu pruža stručni radnik Zavoda pri prvom susretu s korisnikom kojem nije priznato pravo iz sustava socijalne skrbi, ili kada nije poduzeta nijedna mjera ili radnja iz nadležnosti Zavoda. Usluga se pruža i ako je od posljednjeg poduzimanja mjera ili radnji prošlo više od šest mjeseci, a korisnik se obraća zbog istih ili novih potreba (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 79.). U 2022. broj korisnika koji su primili ovu uslugu je 2 294 djece s teškoćama u razvoju i 7 827 osoba s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.2. Usluga sveobuhvatne procjene i planiranja

Uslugu sveobuhvatne procjene i planiranja provodi socijalni radnik, voditelj slučaja, zajedno s drugim stručnim radnicima Zavoda za socijalni rad. Usluga obuhvaća procjenu stanja, potreba,

rizika i snaga korisnika, drugih članova obitelji u suradnji s korisnikom i moguće drugih osoba značajnih za korisnika, uz planiranje i određivanje mjera, zadataka, aktivnosti te koordinacije usluga u svrhu zaštite najboljeg interesa korisnika, pri čemu se donosi individualni plan promjene (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 80.). Ukupno 211 djece s teškoćama u razvoju i 523 osobe s invaliditetom bile su korisnici ove usluge u 2022. godini (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.3. Savjetovanje

Prilikom pružanja usluge savjetovanja stručna osoba Zavoda za socijalni rad kroz razgovor s korisnikom potiče ga na kreiranje nove životne perspektive, kako bi korisnik prevladao teškoće, stvorio uvjete za očuvanje i razvoj osobnih mogućnosti te odgovoran odnos prema sebi i okruženju (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 81.). Prema statističkim podacima za 2022. godinu, 536 djece s teškoćama u razvoju i 3 893 osobe s invaliditetom bile su korisnici ove usluge (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.4. Stručna procjena

Uslugom stručne procjene stručni tim utvrđuje sposobnosti i potrebe korisnika kako bi dao mišljenje o primjerenosti vrsti, trajanju i učestalosti određene usluge u trajanju od četiri do šest sati. Usluga se odobrava djetetu s razvojnim rizikom, odstupanje, teškoćama u razvoju ili osobi s invaliditetom, prije priznavanja prava na uslugu psihosocijalne podrške, rane razvojne podrške, pomoći pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja, boravka, organiziranog stanovanja ili smještaja (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 82.). Usluga se provodi na temelju uputnice ili zaključka Zavoda za socijalni rad, a u 2022. godini odobrena je za 513 djece s teškoćama u razvoju i 463 osobe s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.5. Psihosocijalno savjetovanje

Psihosocijalno savjetovanje je usluga koju pruža stručna osoba kroz razgovor i aktivnosti s korisnikom, kako bi mu pomogla otkloniti različite teškoće u funkcioniranju s naglaskom na ponašajne, emocionalne, interpersonalne, socijalne, obrazovne, razvojne i organizacijske aspekte života (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 83.). Usluga se temelji na terapijskom odnosu, a provodi se kroz individualni i/ili

grupni rad s korisnikom, a moguće i s članovima njegove obitelji. Usluga se provodi u skladu s prethodno definiranim planom promjene ili planom intervencije i traje do šest mjeseci, a iznimno, po procjeni Zavoda za socijalni rad, još dodatna dva mjeseca (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 84.). Za provođenje usluge važno je da stručni radnik ima dodatnu izobrazbu iz područja savjetovanišnog i/ili terapijskog rada, uz odobrenje nadležne komore za samostalan rad. Uslugu psihosocijalnog savjetovanja u 2022. godini primilo je 56 djece s teškoćama u razvoju i 398 osoba s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.6. Socijalno mentorstvo

Socijalno mentorstvo je usluga koja se pruža osobi s invaliditetom, dugotrajno nezaposlenoj osobi koja je istovremeno korisnik zajamčene minimalne naknade, djetetu korisnika zajamčene minimalne naknade, korisniku kojem prestaje pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja, korisniku koji je žrtva trgovanja ljudima, korisniku nakon izvršenja zakonske kazne zatvora ili drugoj osobi koja je u riziku od socijalne isključenosti sa svrhom jačanja snaga i sposobnosti korisnika, kako bi uspješnije prevladao nepovoljne životne prilike i integrirao se u životnu zajednicu (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 85.). Usluga se provodi nakon odobrenja prema procjeni stručnog radnika Zavoda za socijalni rad i u dogovoru s korisnikom te traje šest do osam mjeseci tijekom kojih je potrebno održati minimalno deset susreta korisnika i socijalnog mentora, koji za pružanje usluge treba imati dodatnu izobrazbu iz područja socijalnog mentorstva. Osim stručnog radnika Zavoda za socijalni rad, uslugu socijalnog mentorstva može pružati i stručni radnik doma socijalne skrbi ili drugih pružatelja usluga iz članka 162. točaka 3. i 4. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Ako uslugu socijalnog mentorstva provodi drugi pružatelj usluga, socijalni radnik Zavoda za socijalni rad koji se imenuje voditeljem slučaja koordinira i upravlja provođenjem usluge, a socijalni mentor i korisnik pisanim izvještajem obavijestiti voditelja slučaja o tijeku provođenja usluge i postignutim učincima. U 2022. godini, 17 osoba s invaliditetom koristilo je uslugu socijalnog mentorstva (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.7. Psihosocijalna podrška

Psihosocijalna podrška je usluga koja se provodi kroz različite stručne postupke i druge oblike pomoći i podrške korisniku, kako bi se poticao razvoj i unaprjeđenje njegovih kognitivnih, funkcionalnih, komunikacijskih, govorno-jezičnih, socijalnih ili odgojnih vještina (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 91.). Usluga se

može odobriti pojedincu, obitelji ili udomitelju te se pruža individualno ili u grupi, pri čemu mogu biti nazočni i sudjelovati članovi obitelji korisnika. Usluga se provodi u trajanju od godinu dana, a iznimno sve dok traje potreba prema stručnoj procjeni. Uslugu pruža dom socijalne skrbi i drugi pružatelji usluga iz članka 162. točaka 3. i 4. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Usluga psihosocijalne podrške odobrava se djetetu s teškoćama u razvoju i osobi s invaliditetom na temelju stručne procjene o vrsti, trajanju i učestalosti usluge, sa svrhom prevladavanja teškoća i osnaživanja korisnika u vezi s teškoćama u razvoju, invaliditetom i drugih nepovoljnih okolnosti te uključivanjem u zajednicu (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Na temelju stručne procjene izrađuje se individualni plan promjene, a usluga pojedincu pruža se u obitelji korisnika ili udomiteljskoj obitelji do pet sati tjedno, a ako se pruža kod ostalih pružatelja usluga do šest sati tjedno, od čega do četiri sata individualno, a ostalo u grupi, dok se dnevno pruža najviše tri sata. Uslugu je u 2022. godini primilo 2 077 djece s teškoćama u razvoju i 273 osobe s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.). Usluga psihosocijalne podrške može se odobriti i obitelji radi prevladavanja obiteljskih teškoća, stjecanja roditeljskih vještina i osnaživanja obitelji za svakodnevno funkcioniranje. Usluga se također pruža i udomiteljima radi prevladavanja teškoća te podrške i osnaživanja za stjecanje vještina kako bi se zadovoljile specifične potrebe djece i odraslih kojima je priznata usluga smještaja u udomiteljskoj obitelji (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.).

3.8. Rana razvojna podrška

Rana razvojna podrška je usluga pruža se djetetu kod kojeg je u ranoj dobi utvrđeno odstupanje u razvoju, razvojni rizik ili razvojne teškoće koje utvrđuje Zavod za socijalni rad na temelju mišljenja liječnika specijaliste neonataloga ili pedijatra te iznimno liječnika druge odgovarajuće specijalizacije (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Usluga se pruža i roditeljima djeteta i drugim članovima obitelji ili udomiteljima u vidu stručne podrške i pomoći do navršene treće godine djeteta, a najdulje do navršene sedme godine. Ranu razvojnu podršku provodi stručni tim doma socijalne skrbi ili drugog pružatelja iz članka 162. točaka 3. i 4. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.) u obitelji ili kod pružatelja usluge u trajanju do pet sati tjedno. Stručni tim čine psiholog, socijalni radnik, edukacijsko rehabilitacijski stručnjak, liječnik i medicinska sestra (Košiček i sur., 2009.). Članovi stručnog tima mogu se mijenjati prema potrebama djeteta, ali svakako se vidi potreba za transdisciplinarnom suradnjom, odnosno za raznolikim timom

stručnjaka gdje svatko ima važnu ulogu. Timska suradnja važan je dio procesa i može doprinijeti višoj kvaliteti pružanja usluge, gdje se kroz suradnju i razmjenu informacija o djetetu nastoji izbjeći ponavljanje istih procjena i aktivnosti kod svih stručnjaka (Validžić Požgaj, 2018.). Kod stručnjaka koji ne surađuje s ostalim članovima tima može doći do profesionalnog „tunelskog vida“, gdje je stručnjak usmjeren samo na jedan aspekt djetetova razvoja (Holm i McCartin, 1978., prema Košiček i sur., 2009.).

U Hrvatskoj je u posljednjih petnaestak godina provedeno nekoliko istraživanja o tome kako stručnjaci, ali i roditelji vide uslugu rane razvojne podrške pa će rezultati biti prikazani u nastavku. U istraživanju Validžić Požgaj (2018.) sudjelovalo je 30 stručnjaka s područja rane razvojne podrške i 30 roditelja djece s teškoćama u razvoju. Stručnjaci koji su sudjelovali bili su različitih profesija (logopedi, psiholozi, edukacijski rehabilitatori, radni terapeuti, fizioterapeuti i socijalni radnici) te su bili iz ustanova sa zagrebačkog područja. U samoprocjeni vlastitih kompetencija stručnjaci su na skali od 1 do 5 ostvarili prosječan rezultat od 3,83 do 4,48 za devet različitih dimenzija kompetencija od kojih je svaka ispitana kroz nekoliko tvrdnji. Stručnjaci najlošije ocjenjuju svoje kompetencije u području Znanja o razvoju i potrebama djeteta (3,83), Individualni obiteljski plan podrške (3,87) te Poznavanje zakonske regulative (3,92). Nešto lošiji rezultat iz područja poznavanja zakonske regulative mogao bi se objasniti time da se stručnjaci u timu djelomično oslanjaju na socijalnog radnika koji svakako mora dobro poznavati to područje i često on bude taj koji informira roditelje o tom dijelu, dok autorica navodi da se rezultat za područje znanja o razvoju i potrebama djeteta dijelom može objasniti činjenicom da stručnjaci rade uglavnom u ustanovama koje pružaju uslugu rane razvojne podrške specifično za jedno područje. Sve ostale dimenzije stručnjaci procjenjuju s prosječnom vrijednosti 4,0 ili više, a kompetencija za koju je prosječna samoprocjena najviša je dimenzija Usmjerenost i podrška obitelji (4,48) (Validžić Požgaj, 2018). Prema Raver i Childress (2015., prema Matijaš i sur., 2019.:20) „najvažniji član tima rane intervencije je roditelj ili skrbnik“. Košiček i suradnici (2009.) također naglašavaju važnost suradnje s roditeljima i obitelji te navode potrebu za edukacijom roditelja o uobičajenom razvoju djeteta od najranije dobi kako bi mogli uočiti kašnjenja u razvoju. Prema rezultatima istraživanja Validžić Požgaj (2018.) roditelji kompetencije stručnjaka ocjenjuju visokim i na istoj skali od 1 do 5 prosječni rezultati različitih domena kompetentnosti kreću se od 4,16 do 4,68 što je i pozitivnije od samoprocjene stručnjaka. Kvalitativno istraživanje Milić Babić i suradnika (2013.) ispitalo je iskustva roditelja s djecom s teškoćama u razvoju s ranom razvojnom podrškom, točnije što ju čini uspješnijom, a što vide kao prepreke u procesu. Uz to, ispitano je iskustvo sa socijalni radnikom

i istom procesu, a u istraživanju je sudjelovalo 13 roditelja. Roditelji su iznijeli problem izostanka stručne podrške djetetu, ali i podrške obitelji, nepotpune informiranosti roditelja, premalo specijaliziranih stručnjaka, duge liste čekanja te kako dostupnost usluge ovisi o financijskim prilikama roditelja. Što se tiče iskustva sa socijalnim radnicima u procesu rane razvojne podrške navode se pozitivni primjeri susretljivosti i detaljnog informiranja roditelja od strane socijalnog radnika uz smjernice što i kako dalje. Ipak, sudionici iznose i puno negativnih kritika za rad socijalnih radnika gdje dio njih nije bio zadovoljan načinom pristupa socijalnog radnika zbog nejasnih uputa i nedostatnim informacija o pravima koje mogu ostvariti i na koji način. Roditelji sudionici istraživanja socijalne radnike ipak smatraju potrebnim na svim razinama u procesu rane intervencije jer im je njihova podrška i informiranje o svim pravima i mogućnostima od velike važnosti. Kako roditelj pri saznanju o teškoćama djeteta prolaze kroz različite faze i prihvaćanje je za neke dulji, za neke kraći, a za neke nikad završeni proces. Kada je proces od sumnje na poteškoću do dijagnoze i ulaska u program rane intervencije dug i kad su roditelj dulje u fazi neznanja i nesigurnosti jer su zakinuti za informacije o svojem djetetu, proces prihvaćanja može ići sporijim tokom. Roditelji se trebaju prilagoditi novonastaloj situaciji i uz to i dalje ispunjavati svoje različite uloge partnera, zaposlenika, roditelja i ostalih. Nerijetko roditelji uz dijete s teškoćama u razvoju imaju i jedno ili više djece bez teškoća kojima je isto tako potrebna pažnja i briga. Tu su i bake i djedovi koji mogu biti izvor podrške, ali ponekad je i njima potrebna briga zbog bolesti pa su to sve situacije koje roditelj mora balansirati. Sustav rane razvojne podrške trebao bi pružati zaštitu od neželjenih događaja kao što su raspad obitelji, smanjenje radne sposobnosti i slično (Ljubešić, 2009, prema Milić Babić i suradnici, 2013.). Isti autori prikazali su istraživanje Pelchat u suradnika (1999.) čiji su rezultati pokazali da roditelji djece s teškoćama u razvoju koja su uključena u program rane intervencije doživljavaju manje stresa povezanog s roditeljstvom i imali su pozitivniji stav prema djetetovim teškoćama od onih roditelja čija djeca nisu bila uključena u ranu intervenciju. Osim podrške okoline koja može biti zaštitni čimbenik u različitim situacijama, Walsh i Rolland (2006, prema Validžić Požgaj, 2018.) navode pristup obiteljske otpornosti koji pomaže obitelji nositi se sa stresom uz jačanje međusobne podrške i kvalitetne komunikacije članova obitelji. Pravo na uslugu rane razvojne podrške u 2022. godini ostvarilo je 993 djece s teškoćama u razvoju (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.9. Pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja

Pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja je usluga koja se pruža odgojiteljima i stručnim suradnicima u predškolskim ustanovama i učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima i asistentima u školama, kako bi se djeca s teškoćama u razvoju i mlađe punoljetne osobe s invaliditetom uspješno uključile u programe redovitih predškolskih i školskih ustanova (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 99.). Odobrenju usluge Zavoda za socijalni rad prethodi pisano mišljenje predškolske ili školske ustanove i pružatelja usluge, koji definiraju potrebno trajanje i učestalost usluge, što može biti do pet sati tjedno. Uslugu pružaju dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici i drugi pružatelji usluga za djecu s teškoćama u razvoju i mlađe punoljetne osobe s invaliditetom. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom sadrži dio o pravu na obrazovanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, gdje se uz ostalo navodi kako će države stranke osigurati da „osobe s invaliditetom mogu imati pristup uključujućem, kvalitetnom i besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju, na ravnopravnoj osnovi s drugima, u zajednicama u kojima žive“ (Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN, MU, 6/2007., 5/2008., čl. 24., st.2.), uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama, potrebnu pomoć i mjera potpore s ciljem potpunog uključivanja kroz akademski i socijalni razvoj. Batur i Glavaš (2021.) analizom zakonske regulative odgojno-obrazovnog sustava za djecu s posebnim potrebama navode kako je za djecu s teškoćama u razvoju bolja regulativa školskog sustava u odnosu na rani i predškolski te se ukazuje na mogućnost za unaprjeđenje iste. Pravo na ovu socijalnu uslugu odobreno je za provođenje u predškolskim i školskim ustanovama za 267 djece s teškoćama u razvoju i 3 mlađe punoljetne osobe s invaliditetom u 2022. godini. (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.10. Pomoć u kući

Usluga pomoć u kući namijenjena je osobi koja ne može sama podmiriti svakodnevne životne potrebe, a ni uz pomoć roditelja, bračnog ili izvanbračnog druga, životnog partnera ili djeteta (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 100.). Usluga se odobrava osobi starije životne dobi za koju je Zavod za socijalni rad procijenio da joj je potrebna pomoć druge osobe te osobi kojoj je zbog privremenog ili trajnog tjelesnog, mentalnog, intelektualnog ili osjetilnog oštećenja potrebna pomoć druge osobe. Usluga obuhvaća organiziranje prehrane, obavljanje kućnih poslova, održavanje osobne higijene i/ili zadovoljenje drugih svakodnevnih potreba, a pruža ju dom socijalne skrbi, centar za pomoć u

kući i druge fizičke i pravne osobe prema Zakonu o socijalnoj skrbi. Osobi se usluga ne može odobriti ako u vlasništvu ima imovinu kojom može osigurati sredstva za podmirenje svakodnevnih potreba, što ne uključuje kuću ili stan u kojoj živi, ako je sklopila ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju ili ako prosječan mjesečni prihod osobe ili prihod po članu kućanstva u posljednja tri mjeseca prelazi 300% osnovice određene Zakonom o socijalnoj skrbi, a ako je isti prosječni prihod veći od 300% osnovice, ali manji od 400% osnovice, osoba ostvaruje pravo na 50% cijene troškova usluge (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 100.). Pravo na uslugu u 2022. godini ostvarilo je 6 087 osoba s invaliditetom. (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.11. Boravak

Boravak je usluga koja se pruža djetetu s teškoćama u razvoju, osobi kojoj je zakonski utvrđena privremena nezapošljivost, osobi s invaliditetom i ostalim osobama prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.), kako bi se osobi osigurale organizirane aktivnosti uz stručnu pomoć i podršku, s ciljem zadovoljenja potreba korisnika koje ne mogu biti zadovoljene unutar obitelji. Osoba može ostvariti pravo na poludnevni boravak (četiri do šest sati dnevno) ili cjelodnevni boravak (šest do deset sati dnevno) jedan ili više dana u tjednu ili sve radne dane u tjednu. Pružatelj usluge je dom socijalne skrbi i druga pravna ili fizička osoba prema propisima Zakona o socijalnoj skrbi. Korisnik ne može istovremeno biti korisnik usluge boravka i usluge smještaja, organiziranog stanovanja ili usluge psihosocijalne podrške, no iznimno može ostvariti uslugu psihosocijalne podrške prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 105.). Pravo na uslugu boravka ostvarilo je 572 djece s teškoćama u razvoju te 1 081 osoba s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.12. Organizirano stanovanje

Organizirano stanovanje je usluga koja korisnicima u stambenoj jedinici pruža stručni i drugu pomoć i potporu u osiguravanju osnovnih životnih i drugih potreba, sa svrhom uspostavljanja i održavanja socijalnih uloga pojedinca, izjednačavanja njihovih mogućnosti, unaprjeđenje kvalitete života, poticanja na aktivan i samostalan život i socijalnog uključivanja korisnika, ovisno o njegovim potrebama (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 106., st. 1.). Uslugu organiziranog stanovanja pruža dom socijalne skrbi i druge fizičke i pravne osobe prema Zakonu o socijalnoj skrbi. U jednoj obiteljskoj kući ili stanu može stanovati najviše osam korisnika prava ove usluge. Uključenost osobe s

invaliditetom u zajednicu označava postojanje socijalne mreže odnosa s osobama s invaliditetom i bez invaliditeta, a samo korištenje prava i usluga u zajednici dostupnih svima označava tek prisutnost u zajednici (O'Brien i Lyle, 1987., prema Leutar i Buljevac, 2020.). Upravo se deinstitucionalizacijom osoba s invaliditetom i kroz stanovanje s podrškom želi uključiti osobe s invaliditetom u život zajednice. Na proces uključenosti u zajednicu ipak utječu različiti faktori, osobni faktori kao specifičnosti o samoj osobi s invaliditetom, društveni faktori kao specifičnosti društvene zajednice ili okoline u kojoj živi osoba s invaliditetom i faktori u sustavu podrške, odnosno neformalna i formalna podrška koju osoba prima u različitim oblicima (van de Ven i sur., 2005., prema Leutar i Buljevac, 2020.). Pravo na uslugu organiziranog stanovanja u 2022. godini ostvarilo je 8 djece s teškoćama u razvoju i 801 osoba s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.13. Smještaj

Uslugom smještaja korisniku se osigurava intenzivna skrb i zadovoljenje osnovnih životnih potreba u situacijama kada to nije moguće u obitelji te pružanjem drugih usluga (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 109.). Korisniku je osigurano stanovanje i organizacija dnevnih aktivnosti, a usluga može obuhvatiti pripremu korisnika za povratak u vlastitu ili udomiteljsku obitelj, za samostalan život, pripremu djeteta za posvojenje ili aktivnosti za ponovno uključivanje korisnika u život u zajednici. Uslugu pruža dom socijalne skrbi i druga pravna ili fizička osoba prema propisima Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Ako se usluga smještaja priznaje djetetu, prvenstveno se kao pružatelj usluge odabire udomiteljska obitelj, kad god je to moguće. Razlikuju se četiri oblika usluge smještaja, a to su usluga smještaja u kriznim situacijama, radi provođenja rehabilitacijskih programa, radi provođenja psihosocijalnih tretmana i usluga smještaja u drugim slučajevima. Usluga smještaja u kriznim situacijama priznaje kada je ugrožen život, zdravlje ili dobrobit osobe, na razdoblje do šest mjeseci, a iznimno do godinu dana (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Usluga smještaja radi provođenja rehabilitacijskih programa priznaje se djetetu s teškoćama u razvoju, osobi s invaliditetom ili osobi ovisnoj o nekom od sredstava ili oblika ovisnosti, sve dok traje potreba, a najdulje do godinu dana za dijete s teškoćama u razvoju ili osobu s invaliditetom te do tri godine za osobu ovisnu o nekom sredstvu ili obliku ovisnosti (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 114.). Usluga smještaja radi provođenja psihosocijalnih tretmana priznaje se kao pravo djetetu ili mlađoj punoljetnoj osobi s problemima u ponašanju, sve dok traje potreba, a najdulje na razdoblje od

tri godine (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 115.). Pravo na uslugu smještaja u 2022. godini ostvarilo je 714 djece s teškoćama u razvoju i 7 647 osoba s invaliditetom (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

3.14. Osvrt na socijalne usluge namijenjene osobama s invaliditetom

Socijalne usluge obuhvaćaju aktivnosti kojima se radi na prepoznavanju, sprječavanju i rješavanju problema i poteškoća pojedinca i obitelji te unaprjeđenju kvalitete života (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023., čl. 70.). Kao što je već navedeno, korisnici usluga su osobe s invaliditetom, djeca s teškoćama u razvoju, ali i njihove obitelji. Rezultati kvalitativnog istraživanja Gović i Buljevac (2022.) prikazuju pozitivne i negativne aspekte ostvarivanja prava i usluga sustava socijalne skrbi iz perspektive roditelja djece s teškoćama u razvoju. Kao pozitivne aspekte sudionici navode poboljšanje kvalitete života članova obitelji, čemu je doprinijelo ostvarivanje slobodnog vremena dok dijete koristi usluge kod pružatelja, zatim financijsko rasterećenje, mogućnost ostanka s djetetom kod kuće te napredak djeteta. Drugi pozitivni aspekti su profesionalnost zaposlenika sustava socijalne skrbi te ostvarivanje prava iz drugih sustava formalne podrške. Negativni aspekti iz perspektive korisnika bili su vezani uz rad centra za socijalnu skrb (danas Zavod za socijalni rad), točnije prostorne neprilagođenosti, premalo vremena za korisnike, učestalo mijenjanje nadležnog socijalnog radnika o čemu ponekad nisu ni informirani, manjak zaposlenih socijalnih radnika te njihova preopterećenost administracijom. Sudionici navode i neprofesionalno postupanje socijalnih radnika u vidu izostanka terenskih izvida, neinformiranja korisnika, nedostatak samoinicijative socijalnih radnika, nepoznavanje korisnika. U ostvarivanju prava i usluga sudionici navode probleme zbog centralizacije usluga, suženih kapaciteta pružatelja usluga te dugotrajnosti postupka rješavanja zahtjeva o pravu. Dio sudionika navodi loše funkcioniranje jedinstvenog tijela vještačenja zbog dugotrajnog procesa vještačenja, ponavljanja postupka kako bi ostvarili različita prava ili unatoč trajnom pravu na korištenje prava i usluga i nepriznavanja dokumentacije zdravstvenih ustanova. Posljednji negativni aspekt bio je vezan uz sadržaj pravnih izvora.

U ispitivanju invaliditeta u obitelji i izvora podrške (Leutar i Štambuk, 2007.), osobe s invaliditetom i roditelji, ukupno njih 710, izrazili su nezadovoljstvo podrškom centra za socijalnu skrb. Kao mogući uzroci za to navode se opterećenost brojem korisnika socijalnih radnika, loši radni uvjeti i nedovoljna ekipiranost stručnjaka, što smanjuje kvalitetu pružanja i provođenja usluga (Urbanc, 1999., prema Leutar i Štambuk, 2007.).

4. Zaključak

Osobe s invaliditetom čine gotovo 17% ukupnog stanovništva i velik dio korisnika u sustavu socijalne skrbi. Republika Hrvatska obvezna je prema Konvenciji o zaštiti prava osoba s invaliditetom osigurati i promicati ostvarenje svih ljudskih prava i sloboda, te osigurati primjerenu ranu intervenciju za djecu s teškoćama u razvoju, poštivanjem njihovih razvojnih sposobnosti (Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN, MU, 6/2007., 5/2008.). Dio prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju osigurava se kroz sustav socijalne skrbi, gdje najvažniju ulogu u pravnoj regulaciji ima Zakon o socijalnoj skrbi (NN, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.). Isti Zakon za ovu skupinu korisnika predviđa prava na različite naknade opće i kategorijalne pomoći. Naknade se ostvaruju prema potrebi i uz ispunjenje zakonskih uvjeta, s ciljem da se podmire osnovne životne potrebe korisnika ili da im se osigura dodatna materijalna podrška, zbog dodatnih troškova s kojima se susreću zbog invaliditeta. Različiti autori navode problem niske razine osnovice za ostvarivanje novčanih naknada opće pomoći, koje u konačnici često ipak ne pokrivaju sve osnovne životne troškove (Bežovan i sur., 2019., Babić, 2022.). Osim osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, određene naknade i usluge iz sustava namijenjene su i obiteljima tih osoba. Iako se socijalnim uslugama nastoji spriječiti ili riješiti probleme i poteškoće pojedinca i obitelji, unaprijediti kvalitetu života i osigurati bolju socijalnu uključenost u zajednicu, istraživanja pokazuju različita iskustva korisnika. Dio korisnika navodi pozitivna iskustva sa ostvarivanjem određenih prava, suradnjom sa socijalnim radnicima i Zavodom za socijalni rad (Milić Babić i sur., 2013., Gović i Buljevac, 2022.). No, istraživanja prikazuju kako dio korisnika navodi negativna iskustva i aspekte u procesu ostvarivanja prava na usluge i naknade, vezano uz rad socijalnih radnika, vezanih i uz rad socijalnih radnika te sadržajem pravnih izvora (Milić Babić i sur., 2013., Gović i Buljevac, 2022., Leutar i Šambuk, 2007.).

Iako nadležno ministarstvo nudi određene statističke podatke, evaluacija postojećih prava i usluga od strane sustava te oslušivanje glasa korisnika i stručnjaka u sustavu, moguće bi doprinijelo poboljšanju učinkovitosti i kvalitete naknada i usluga. Socijalni radnik kao netko tko provodi dio usluga svojim postupanjem djelomično utječe na kvalitetu života korisnika, a kako bi kvalitetno obavljao radne zadatke između ostalog potrebna mu je podrška sustava i motiviranost za osobni i profesionalni razvoj.

5. Literatura

1. Babić, Z. (2022.). Izazovi u ublažavanju siromaštva: komparativna analiza sustava minimalnog dohotka Hrvatske i Slovenije. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(3), 443-469.
2. Batur, I. & Glavaš, A. (2021.). Djeca s posebnim potrebama u vertikali hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava: komparativna analiza zakonske regulative. *Školski vjesnik : časopis za pedagogjsku teoriju i praksu*, 70(2), 293-320.
3. Gović, J. & Buljevac, M. (2022.). Sustav socijalne skrbi iz perspektiva roditelja djece s teškoćama u razvoju. *Revija za socijalnu politiku*, 29(2), 213-227.
4. HZJZ (2023). *Izješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: HZJZ
5. Košiček, T., Kobetić, T., Stančić & Z., Joković Oreb, I. (2009.). Istraživanje nekih aspekata rane intervencije u djetinjstvu. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 45(1), 1-14.
6. Leutar, Z. & Buljevac, M. (2020.). *Osobe s invaliditetom u društvu*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
7. Leutar, Z. & Štambuk, A. (2007.). Invaliditet u obitelji i izvori podrške. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 43(1), 47-61.
8. Matijaš, T., Bulić, D. & Kralj, T. (2019.). Timski pristup u ranoj intervenciji u djetinjstvu. *Medicina fluminensis*, 55(1), 16-23.
9. Milić Babić, M., Franc, I. & Leutar, Z. (2013.). Iskustva s ranom intervencijom roditelja djece s teškoćama u razvoju. *Ljetopis socijalnog rada*, 20(3), 453-480.
10. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2022.). *Godišnje statističko izvješće o korisnicima i pravima u socijalnoj skrbi u republici hrvatskoj u 2021. godini*, Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
11. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2023.). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u republici hrvatskoj u 2022. godini*, Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
12. Odluka o osnovici za izračun iznosa inkluzivnog dodatka, *Narodne novine*, 5/2024.
13. Podobnik, M. & Ilijaš, A. (2020.). Učinkovitost naknada opće socijalne pomoći i uloga centra za socijalnu skrb u borbi protiv siromaštva. *Ljetopis socijalnog rada*, 27(3), 449-479.

14. Pravilnik o kriterijima slabijeg imovnog stanja polaznika srednje škole radi plaćanja troškova smještaja u učeničkom domu, *Narodne novine*, 103/2022.
15. Uredba o izmjenama Uredbe o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmirenju troškova energenata korisnika naknade i postupanju Hrvatskog zavoda za socijalni rad, *Narodne novine*, 31/2023.
16. Preporuka Komisije (EU) od 20. listopada 2023. o energetske siromaštvu, Europska komisija, 2407/2023.
17. Uredba o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmirenju troškova energenata korisnika naknade i postupanju Hrvatskog zavoda za socijalni rad, *Narodne novine*, 31/2022.
18. Validžić Požgaj, A. (2018.). *Rana intervencija usmjerena na obitelj* (Specijalistički rad). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.
19. Zakon o inkluzivnom dodatku, *Narodne novine*, 156/2023.
20. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. *Narodne novine*, *Međunarodni ugovori*, 6/2007., 5/2008.
21. Zakon o socijalnoj skrbi, *Narodne novine*, 18/2022., 46/2022., 119/2022., 71/2023., 156/2023.